

prvoslav ralić

»Ne možemo nikakvu »kulturnu«, još tako bogatu, smatrati socijalističkom »kulturnom« (sasvim uvjetan naziv) koja nije prodri do poslednjeg radnika u poslednjem preduzeću, i to ne prosvjetom, nego potrebom, a ta potreba je na djetel kad njegov radni proces počinje dobijati karakteristike totalnog procesa duhovnog bitka.«

(Vanja Sutlić, *Praksa rada kao znanstvena povijest*, Zagreb, 1974.)

Nije tačno da je obeležje naše kulture posedovanje jasnog koncepta »kulture« i da sada ostaje samo da se on primjenjuje. Jedno je dokle se stiglo u običavanju samoupravnog koncepta kulture u dokumentima značajnih političkih skupova, a drugo koji je koncept kulture vladajući. Ako se na »kulturnu« gleda kao na istorijsku tvorevinu, onda je o njoj najviše da se istraži kojim je putem nastala, a ne po njoj empirijskoj datosti, onda moramo stati pred odgovorom na pitanje: šta je to u postojećem odnosu proizvodnje, u načinu proizvodnje i proizvodnje života, u sadržaju samog života, što kulturu čini faktorom deobice ljudi na one koji je stvaraju i uživaju i na one koji su na periferiji života kulture, kojima ona nije svojina ni način života i šta je to u načinu proizvodnje i života danas što će kulturu vratiti na ovako razdeljenom već celokupnom radniku-stvaraocu.

Nosioci odgovora na ovo pitanje ne mogu se odrediti generacijski. Ni »mladi« ni »stari« ne nose privilegiju na putu da se ovači odgovor dosegne. Odgovor na ovo pitanje mogu dati samo ljudi koji ne protiču sa vremenom već svoje vreme stvaraju, bilo da su mlađi ili stariji, učešće u revoluciji i stvaralačkim delima.

Kao što omladina nije niti može biti homogena cefina u socijalnom, idejnem i političkom smislu — ona to nije ni u kulturnom smislu. U meri u kojoj su nerealne predstave o omladini kao posebnoj socijalnoj kategoriji nerealne su i predstave o tzv. »omladinskoj kulturi«. Ne postoji posebna omladinska svest pa ni njenja posebna svest o kulturi. Kao što su sve šanse omladine, da bi postala savremenik, njenje učešće u revoluciji, tako su i šanse omladine da postane subjekt kulture — njenje učešće u razvoju i dominaciji samoupravnog koncepta kulture. Omladina će u onoj kvalitativnoj meri postati nosilac, stvaralac kulturnog života u kojem se sam taj život vraća nepodeljenom radu na duhovni i materijalni, gde duhovnost »zalazi« u ukupan društveni rad i nije više rezervisana za posvećene koji su, mahom, s one strane rada.

Ove, više-manje metodičke sugestije, ovde su zato iskazane da bi nas približile temi.

Zašto bi ovde debativali o temi: suština rezolucija o kulturi koje su donete na Desetom kongresu SKJ i Sedmom kongresu SKS. Svako je mogao da se sa njima susretne i to je, verovatno, učinio. Bitnije je, čini mi se, pitanje: kako tu suštinu shvatamo, da li je živimo, koja joj se to svakodnevica opire a koja je podržava. I to sve prelomljeno kroz bogato protivrečen život mlade generacije i kroz njenu organizaciju da te protivrečnosti savladuje tako što će ih unajmiti u akciju na stvaranju kulture samoupravnog društva.

Da bi mlađi čovek škole, fakulteta, radne organizacije, sela — i uz to na još mnogo drugih načina podvoden — mogao da stvara svoju nepodvojenu, jedinstvenu kulturu sa svim ljudima sa kojima i oko kojih živi, potrebno je da nosi svest o iskušenjima pred kojima se nalazi u odnosu na fenomen kulture.

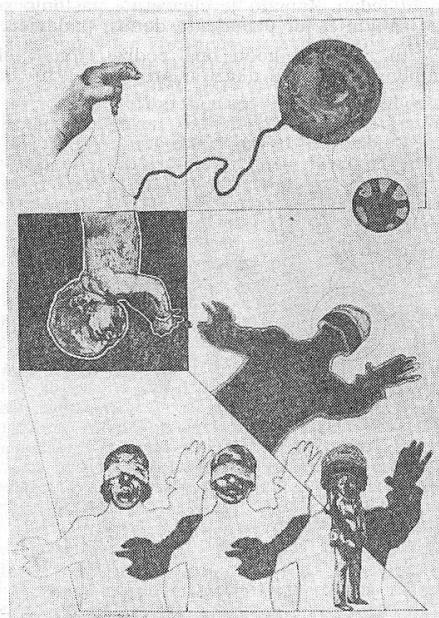
Nema sve jedinstvenije kulture sa sve većim brojem mlađih ljudi, podjeljenih podjelom rada, pa zato i sa socijalnim, političkim, idejnem pa i kulturnim podjelama, bez stvaranja jedinstvenog samoupravnog produkcionog odnosa. Nije metaforički iskaz da je suština ovovremenog kulturnog angažmana rad na razvoju samoupravljanja kao dominantnog društvenog odnosa. Specifična ka-

rakteristika kulture našeg društva jeste razvoj samoupravnih prava svih ljudi, razvojne samoupravljanja u kulturi već samoupravljanje čoveka u kulturnom životu. To je epohalna kulturna činjenica koju do sada nije poznavala nijedna epoha. Zato je ona ujedno i težak zadatak. Mlađi čovek koji se u radnoj organizaciji, i na drugim prostorima društvenog života, bori za samoupravljanje nije borac samo za samoupravljanje, već je on i savremeni kulturni radnik. Zašto bi mlađi kvalifikovani radnik za mašinom, koju je savladao, i u radničkom savetu, gde je opet savladao društvene odnose, bio manji pregalac na polju kulture, od nekog sentimentalnog usamljenika koji krišom ili ne piše pesme? Zar je folklor koji igra u fabriči pred radnicima bezuslovno veća kultura od sve kvalifikovanih radnika koji savladaju najmoderne mašine pune ljudskog duha i koji sve više sami regulišu svoje društvene odnose?

Nekome se ova razmišljanja mogu učiniti, u najmanju ruku, čudnim. Verujem da ona to nisu. I kulturna energija je na strani onih koji nose istorijsku energiju. Revolucionarni subjekti, ako na kulturu gledamo istorijski, uvek je i subjekt kulture. Otuda i teza da je neposredni proizvođač materijalnih dobara kulturni radnik. Uostalom, to nije neka nova ideja. Nju su uvek intuitivno osjećali ili direktno iskazivali svi autentični kulturni stvaraoci. Podsetiću ovde na jednu od misli Ivana Cankara:

»U besi i sramu pomislio sam — nisu li čak ovi neobrazovani i neorganizovani ljudi, koje je dostojanstveni kulturni svet s omašovažanjem odbacio i koje zovu poživotijenim — nisu li upravo ovi ljudi kulturni radnici.«

Zašto o ovome govorim? Zato što je mlađi čovek pred iskušenjem da kulturu primi kao empirijsku, gotovu činjenicu, da pod njom podrazumeva ono što se oko njega pod njom podrazumeva, da zaboravi na istorijsku dimenziju kulturnog fenomena, na to da je kultura u današnjem smislu nastala na podeli rada, pa zato i na podeli ljudi, a reč je gotovo uvek o klasnoj podeli, da ne shvati da su literatura, umetnost, nauka samo jedan izraz kulture naroda, da se ona stvara ukupnim ljudskim radom i delom, da je istorija kulture neodvojiva od istorije ukupnog proizvođenja materijalnog i društvenog života, da se neki ljudi mogu baviti umetnošću samo zato što se veći broj ljudi, po stvarnom materijalnom i društvenom položaju, njome ne može baviti.

kubotta rturo (peru) »polucijska

mlada generacija za i protiv kulture u kojoj je rođena za i protiv kulture koju će živeti

Mladi čovek mora da poseduje, ako hoće da bude savremenik, kritičku svest o socijalnoj pozadini svoje intelektualne privilegije, da zna njeno klasno poreklo i da tako društveno deluje što će dati svoj prilog nastajanju takve zajednice slobodnih ljudi u kojoj duhovnost nije privilegija već način života i rada sve većeg broja ljudi.

Mišljenja sam da mlada generacija, po svojoj socijalnoj i ne biološkoj vokaciji, ima više mogućnosti da bude nosilac samoupravnog koncepta kulture, mogućnosti da se, možda, lakše istrgne iz zagrljaja građanskog koncepta kulture i da postane aktivni subjekt jednog šireg, revolucionarnijeg pojma kulture. Tu, pre svega, mislim na sledeći stav iz rezolucije Desetog kongresa SKJ o kulturi:

»Savez komunista se zalaže za takvo shvatanje kulture koje doprinosi razvijanju stvaralačkih obeležja svih sfera društvenog rada, umnožavanju ljudskih stvaralačkih mogućnosti, formiranju kulture rada i kulture u međuljudskim odnosima i društvenom ponašanju, kako bi se opštakulturne i estetske dimenzije rasprostirale na celinu ljudskog rada, na ukupan sadržaj i život svih radnih i društvenih sredina.«

Sledeće iskušenje koje vreba mladog čoveka pri susretu sa kulturnim fenomenom proističe iz činjenice da je pojedinac rođen u kulturi koja je postajala pre njegovog rođenja i pre nego što će on moći da joj pruži bilo kakav prilog. Kultura ume pojedinca da uzme pod svoje i da ga, kako raste i sazревa, oprema vladajućim vrednostima. A šta ako je vladajuća kultura građanska? Pojedinac se aktivno uključuje u nju misleći, naravno ideologizirano, da postaje poslenik na planu ljudskog duha i humaniteta. Takav kulturni radnik, stvaralač, uopšte i ne preti da je njegov individualitet sveden na organizaciju ranijih kulturnih sila, da je posledica klasne podele rada, da je elitičko osećanje koje nosi granica njegovog humaniteta te zato i njegovog dela, da je njegova euforična zaljubljenost u nacionalnu kulturu koja je, po njemu, naravno, više od drugih, samo dokaz postojanja neduhovnih iracio-

nalnih sila u njemu, da je to čovek prošlog društva koji hoće da se danas produži pre istorije, revolucije.

Mladog čoveka, koji je nekritički prišao kulturnom fenomenu, ne možemo objašnjavati po njemu samom, po njegovom stvaralačkom individualitetu. Pre bi se reklo da je on objašnjen kulturom, zatečenom kulturom, čiju istorijsku ograničenost ne shvata.

Dok su ranije generacije, uključujući i mlađu, uglavnom bile u funkciji građanskog koncepta i prakse kulture, te zato nisu u dovoljnoj meri osećale istorijsku raspetost potdeljenog rada na materijalni i kulturni, današnje generacije, uključujući i mlađu, sve se više nalaze na tom raspeču. Građanski koncept kulture, koji nije programski ali je svakodnevni koncept kulture, koji je programski i politički ali ne i praktično vladajući, vuče na drugu stranu. Osnovno je pitanje mlađih ljudi, i ne samo njih, kako da sa tog raspeča sidu i uključe se u borbu za praktičnu dominaciju kulture samoupravnog društva. Savez omladine tu ima veliku ulogu. Naravno, on tu svoju ulogu ne može ostvariti sam već samo u jedinstvenom frontu svih subjektivnih snaga društva.

Pridržavajući se sugestije da savetovanje izbegne debatni, deklarativni, a dobije radni karakter, rekao bih i nekoliko reči kako ja vidim program akcija Saveza omladine Srbije u ostvarivanju suštine rezolucija o kulturi.

Ne mogu imati ništa protiv ovakvih i sličnih festivala kulture mlađih SR Srbije. Oni su izraz jednog novog kulturnog dinamizma mlađih. Ali, mišljenja sam, akcije u kulturi koje su manifestacionog karaktera, moraju postojati u okviru jednog dobro promišljenog sistema akcija koje zadiru u ukupno bice kulture, u sve odnose i sredine u kojima se mlađi nalaze.

Zašto ne bi Savez omladine, ne samo preko svoje komisije u Konferenciji, nego šire, držao stalno otvorenim debate o suštini kulture u socijalizmu, okupljao kreativne mlađe istraživače i kritičare kulture i na taj način stalno pružao svoj doprinos razvoju samoupravnog koncepta kulture?

Zašto, dalje, ne bi Savez omladine tako okupio i organizovao radničku omladinu, i ne samo nju, da ona postane jedan od aktivnih subjekata kulturne politike ne samo u slobodnom vremenu, vremenu van rada, već, pre svega, u radnom vremenu i u radnoj sredini, i to tako da ta omladina u većoj meri postane snaga koja se bori da ta omladina u većoj meri postane snaga koja se bori da OOUR postane bazična i polazna kulturna sredina, da u njoj radnici osvo-

je pravo da neposredno i ravnopravno upravljaju sredstvima koja se odvajaju za reprodukciju i razvoj njihovih kulturnih potreba, da dogovaraju i planiraju ostvarivanje tih potreba. Zašto ti mlađi radnici, organizovani u Savezu omladine, ne mogu da budu, zajedno sa sindikatom i drugima, u prvim redovima borbe za razvoj kulture radi, da radni proces postane dostojanstveniji ljudskoj prirodi, da radnik postaje celoviti, da radni ambijent postane estetski, međuljudski odnosi kulturno i moralno bogati.

Savez omladine bi, po mom mišljenju, mogao tako da organizuje omladinu sela da ona u još većoj meri postane nosilac kulture savremene poljoprivredne proizvodnje. Dobro je poznato da kulturni položaj ljudi presudno zavisi od načina proizvođenja. Primitivan način proizvodnje na selu neće raditi novu kulturnu potrebu bez obzira na nov dom kulture.

Školska omladina ne sme za kulturu da vreme nalazi samo posle školskog zvona ili na letnjem raspustu, već mora biti tako organizovana u Savezu omladine da postane faktor razvoja kulturne funkcije škole. Ne može se više samo kritikovati kako škola nije u dovoljnoj meri kulturna sredina. Ona se mora takvom i graditi i od strane same organizovane školske omladine, na osnovu prethodno dobro promišljenih programa.

Studentska omladina je u protivrečnoj kulturnoj situaciji. Iz te omladine obično se formira znatan deo stvaralača i kulturnih radnika ali, pre svega, snagom svog individualiteta a ne duhovnim posredstvom institucija u kojima se studira. Kao što radnička omladina nasleđuje često zastareli način proizvodnje koji robi čoveka, tako i studenți nasleđuju institucije za studije koje ne nose u sebi modernu duhovnost, savremenu osećajnost i revolucionarno stanovište. Da bi studenti postali kulturna snaga nije dovoljna kulturna tribina i literarno udruženje već razbijanje univerziteta i fakulteta kao zatvorenih struktura, »ne zato da bismo ih samo vezali uz privredu i učinili »praktičnim i »operativnim« nego da bismo baš one koji rade na duhovnom bitku čoveka, još uvek pod znakom »kulture«, vezali uz »ne-posrednog proizvođača« radi uspjeha samoupravljanja (...) s onu stranu podjele rada« (Sutlić). U organizacionoj akciji studenata za ovako shvaćenu reformu visokog školstva — vidim samu suštinu kulturne akcije na univerzitetu.

Tradicionalna, građanska kultura, koja je posvuda oko nas, zar podela na elitnu i masovnu kulturu to ne dokazuje, stvara kulturne radnike koji su pretežno upućeni na ograničenu kulturnu publiku, mahom građansku. Često i na same sebe. Savez omladine ima veliku šansu da postane značajan faktor razvoja postojećih i novih kulturnih potreba, stvaranja nove kulturne publike koja nije opterećena inercijom građanskog sistema vrednosti. Jer, ta nova publike mahom se nalazi u mlađoj generaciji, u radničkoj omladini i radničkoj klasi u celini, posebno u njenom kvalifikovanom delu. I tu je potrebno da Savez omladine ima promišljen program kulturnih akcija.

Naravno, ostaje na snazi i stari zadatak: raditi na mnogo razvijenijem i osavremenjenijem pokretu kulturno-umetničkog amaterizma, na njegovom masovnjom osnovom među radničkom, seoskom, školskom i studentskom omladinom. Nama je potreban amaterizam koji nije opterećen tradicionalizmom, koji ne postoji, pre svega, zbog manifestacija i utakmica. To je amaterizam

aldunate carmen (čile) »leto«

frohner adolf (austrija) »vezivanje«

okrenut onim potencijama u mladom čoveku koje on nosi sa sobom, za koje je prirodno zainteresovan. Tu nema recepta. Kao što je stvaralaštvo neočekivano, jer se to novo delo prikazuje svetu, tako se i savremeni amaterizam ne može oktrosati ni u svojim oblicima a još manje u sadržajima.

Savez omladine ostaje, o ovome govorim pri kraju svoje reči, a mogao sam i na početku, i zadatku stvaranja uslova za razvoj umetničkog stvaralaštva mlađih. Uz akcije koje su usmerene ka organizovanju trajnijih oblika kulturnog života mlađih, morajući i one koje bude stvaralaštvo, podržavaju talente, prihvataju njihove rezultate, ne ostavljaju ih same.

Mi nismo velika zemlja, a ni humanistički neodgovorna zemlja, da bi smo negovali mlađinu i indifferentnosti prema mlađim talentima. Zna se, pak, da te i indifferentnosti još imaju. Koliko je mlađih talentovanih ljudi izazalo iz školskih klupa a da nisu podržani. Mislim da ih je bilo dosta i da ih je svakodnevnička zauvek otela od kulturnog stvaralaštva. To se još više odnosi na mlađe talentovane ljude u fabričkim halama ili kraj četvrtinskih štapova.

Zašto Savez omladine, zajedno sa drugima, ne bi dao inicijativu da se stvori jedan celoviti sistem otkrivanja, negovanja i podrške mlađim talentima u svim oblastima rada, pa i u kulturi, zašto bi talentovani ljudi bili prepušteni da se svojim samo individualnim moćima probijaju do uslova kada njihov rad postaje opštedruštveno dobro. Nije dobro ako se ovom poslu što pre ne prisupi.

Još jedna opasnost preti slobodnom stvaralaštву mlađih. Dugo je u kulturi vladala klime, neki njeni talasi, ne mali, još su tu, da se monopolima brane uslovi za stvaralaštvo. Mnogi mlađi talentovani ljudi zastali su pred ovim monopolima i odložili svoj talent. Oni drugi koji su uspeli da svoje delo učine javnim, naučeni od starih, formirali su svoje monopolne grupice, zaustavljajući svoje vršnjake pred njima. Umesto stvaralačke saradnje, koja je, inače, u biti samog stvaralaštva, dobili smo mrzvoljni i često gnubi rat monopolnih grupa, koji nema nikakve veze sa stvaralaštвom, ali ima sa fikcijama ljudskih interesa.

Da li je normalna situacija da su mnoga izdavačka preduzeća »otvorena« samo za svoje timove pisaca, da se pesnici ne dele i prepoznaju po karakteru i vrednosti poezije koju pišu, već po tome iko im je izdao zbirku, da su likovne kolonije institucionalizovane za određeni krug slikara, da se mnoga kulturna dela stvaraju po pozivu onih koji imaju monopol da pozivaju a ne stvaraju se po javnoj konkurenčiji vrednosti itd. Savez omladine trebalo bi da stvori jače odrede za svoj prilog ratu protiv monopola. U rezoluciji koju je Sedmi kongres Saveza komunista doneo o kulturi u vezi sa tim se, pored ostalog kaže: »Treba prevladati naručenu i klanovsku kritiku, kritiku grupnih kriterija, izvedenih iz privatnih interesa.«

Naravno, nismo ovde u prilici da pomenemo i druga moguća značajna područja rada Saveza omladine, a o kojima se govori u pomenutim realizacijama. Tu mislimo, pre svega, na probleme kulture u više nacionalnoj zajednici, na kadrovske probleme u kulturi, probleme rada kulturnih institucija i mesta mlađih u njima, na dvopolne negativne pojave kao što su komercijalizacija kulture, industrija kulture i potpuno odbijanje kulturnog tržišta, na neka pitanja idejne borbe u oblasti kulture, kao i na pitanje učešća i uticaja omladine u konstituisanju i

vođenju kulturne politike, njene uloge u stvaranju novih interesnih zajednica u kulturni.

Savremenici obično vole da svoje vreme nazivaju prelomnim kako bi se, bar pomoću iluzija, oslobodili profanosti svog svakidašnjeg života.

Da li i mi, možda, bežimo od sivila sva-kodnevnog života kada društvenu situaciju u kojoj se sada nalazimo nazivamo revolucionarnom?

Postoјi, pak, jedan kriterij po kome se može utvrditi prelomnost jedne epohe, odnosno konstatovati revolucionarna situacija.

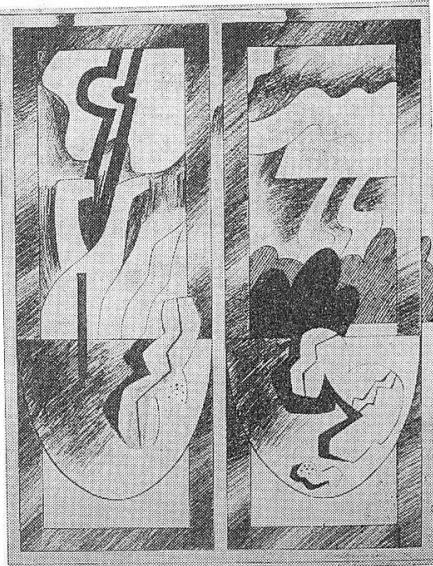
Kad god se umnože glasovi-prigovori koji se upućuju protiv novih mogućnosti ljudske slobode i nove podele duhovnosti na što veći broj ljudi, tada je to jedan od znakova koji najčešće, nesumnjivo, poručuje da se budi revolucionarna energija ljudi.

Danas, kada se povećava mera u kojoj čovek učestvuje u kulturnom stvaranju, čuje se ikrak uplašenih glasova ogorčenih poslenika građanske elitističke i individualističke kulture protiv one kulture koja se prebija iz samoupravnih društvenih odnosa.

Kada radnička klasa postane subjekt kulturne politike, nariču ovi poslednji predstavnici klasne kulture, doći će do degradacije kulture. Ovi oplakivači novih vremena ne nose čak ni svest da su oni predstavnici degradirane kulture, kulture koja se klasno raspodeljuje i onda kada nije namenjena eliti, već se industrijski proizvodi za »masu« u obliku surogata kulture.

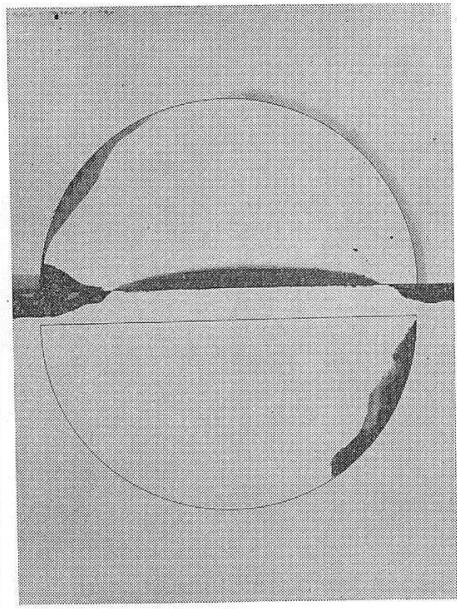
Po svim znamenjima, onim pravim, istinskih, ulazimo u etapu bitke protiv kulture kao sektora, posebnog rada i društvenog ukraša, a za kulturu koja obeležava čoveka sve jedinstvenijeg i stvaralačkog rada, celovitu ličnost koja izmiče klasnoj podeli rada, koja svojim stvaralaštvo ne stvara samo delo već i sebe kao slobodno delo.

Moramo se složiti sa filozofima kojima smatraju da je zabranjeno da izgrađujemo antologiju lične sreće. Nema društvenog pokreta koji može da sačini pravila za ličnu sreću. Ali, ima pokreta koji hoće da stvaralački ljudski rad privede do prve, najviše, autentične ljudske potrebe. Učestvovati u takvom pokretu naš je pravi kulturni čim.

hakonarson einar (island) »zembla tišine«

razoružano telo na milost drveću

david rose (australia) »bateau bay«